

MARKO PRANJIĆ

Suvremeno
strukturiranje
katehetske metodike

0. Uvod

Suvremena katehetska ili vjeronaučna metodika, kao uostalom i sve druge metodike, počiva na nekim postulatima koji su nezaobilazni za cjelovito koncipiranje metodike kao takve. To su: 1) ciljevi, 2) sadržaji, 3) naslovnici, 4) akteri, 5) programi, 6) pomagala, 7) evaluacija.

Pa ipak svaka od metodika ima i nešto specifično što ju karakterizira kao takvu pa ona po tome biva ova a ne ona. Tako se, samo primjera radi, spominju: metodika likovnog odgoja, metodika glazbenog odgoja, metodika tjelesnog odgoja. Kad je pak disciplina striktno vezana uz obrazovni program onda postoje, recimo: metodika nastave jezika, metodika nastave matematike, metodika nastave povijesti, metodika nastave psihologije itd.¹

1. Letimični povijesni prikaz

Suvremeno strukturiranje katehetske (vjeronaučne) metodike ima iza sebe nevjerojatno dugu povijest koja se ne broji godinama ili decenijama, nego radije stoljećima, dapače milenijima.²

1.1 Počeci Crkve

Od momenta kada je prva vjernička zajednica preuzela na sebe ostvarenje Kristove želje: "Učinite mojim učenicima sve narode" (Mt 28,19), od toga trenutka vjernička zajednica, uronjena u konkretnu ljudsku povijest, pa i zbog toga njome na određeni način uvjetovana,³ traži i kreira za svoje vrijeme najadekvatnije načine kako vjeru u osobu Isusa Krista, ne dakle samo istinu o njemu ili njegovu istinu, učiniti bliskom, znakovitom, atraktivnom i na svoj način fascinantnom.⁴

Na početku bio je to jednostavni navještaj /kerygma/⁵ (govorenje o onom što se vidjelo, čulo, doživjelo) na način skoro doslovnog repetiranja riječi i čina Isusa Krista iza čega je stajalo duboko uvjerenje koje se na momente plaćalo i žrtvom vlastitog života,⁶ da bi to s vremenom dobilo svoju didaskalijsku strukturu a ona prešla u detaljno razrađeni kompleks odnosno sisteme pouke te životnu primjenu, što je osposobljavalo za inicijaciju (krštenje - euharistija - krizma!) u kršanstvo poznato u crkvenoj povijesti kao katekumenat a zahvaća razdoblje od 2. do 5. stoljeća poslije Krista.⁷

1.2 Rani srednji vijek

Iza toga vjerska pouka iz prostora koji su bili vezani uz sakralni objekt te oslonjena na zasebnu odgojno-obrazovnu strukturu prelazi u prostore kršćanske obitelji koja se služi strukturom prenošenja vjerske istine i vjerskog iskustva svojstvenom unutarobiteljskoj tradiciji, odnosno sistemu komuniciranja u krugu manje-više istomišljenika.⁸

1.3 Kasni srednji vijek

Kad pak ova struktura pod vidom vjerske tradicije (tradere) prestaje slabiti zbog naglog numeričkog rasta Crkve kojeg nije uporedo pratila adekvatna kvaliteta vjerničke formacije, ovaj sistem pokazuje svoje očite slabosti (obitelj nije u stanju zbog manjka intelektualne i iskustvene vjerničke profilacije nositi se s povjerenom joj zadaćom (vrijeme reformacije u Crkvi - 16. stoljeće), katehizacija se ponove povjerava zasebnoj strukturi u Crkvi, njenom hijerarhijskom elementu ili onima kojeg hijerarhijski element prosudi kao dolaslom tom zadatku.⁹

Na vjerničko-odgojnu scenu stupa skolastička metoda posredovanja sadržaja koja je u to vrijeme nezaobilazni faktor teoloških disciplina. Služeći se teologijom kao glavnim nadahnućem a i izvorom sadržaja,

1 Usp. pod ovim vidom: *Peda- goška enciklopedija 2*, Nikola Potkonjak; Petar Šimleša (redakcija), Beograd, Zagreb, Sarajevo, Titograd, 1989, str. 38-48.

2 Usp. DANIELOU J.-DU CHAR- LAT, R., *La catechesi nei pri- mi secoli*, Leumann-Torino, LDC, 1980; DUJARIER, M., *L'evolution de la pastorale catéchuménale aux six premiers siècles de l'Eglise*, u: *La Maison-Dieu XVII* (1962)71-46-71; ISTI, *Breve storia del catecumenato*, Leumann-Torino, LDC, 1984; A. TURCK, *Evangélisation et catéchèse aux deux premiers siècles*, Paris, Cerf, 1962.

3 Usp. LUZBETAK, L., *Un solo Vangelo nelle diverse cul- ture*, *Antropologia applicata alla pastorale*, Leumann-Torino, LDC, 1971; ROEST CROLLIUS, A., *Inculturation and the Meaning of cultures*, u: "Gregorianum" 61(1980) 253-274.

4 Usp. BUTTURINI, G. (izd), *Le nuove vie del Vangelo. I vescovi africani parlano a tuta la Chiesa*, Bologna, EMI, 1975; CLARK, F., *Making the Gospel at Home in Asian cultures*, u: *Teaching All Nations XIII*(1976)131-149.

5 GUZZETTI, B., *La controversia sula "teologia della predi- cazione"*, u: *La Scuola Cat- tolica* 78(1950)260-282; JUNGSMANN, J.A., *Die Froh- botschaft und unsere Glau- bensverkündigung*, Regens- burg, Puset 1936; ISTI, *Le probléme du message a transmètre ou le probléme kerygmaticque*, u: *Lumen Vi- tae* 5(1950)271-276.

6 Usp. JOSSUA, J.P., *La condi- tion du témoin*, Paris, Cerf, 1984; PAJER, F., *La catechesi come testimonianza*, Leu- mann-Torino, LDC, 1969; ISTI, *Svjedočenje*, u: PRA- NJIĆ, M. (pri.), *Religijsko-pe- dagoško katehetski lek- sikon* (RPKL), Zagreb, 1991, KSC, str. 729-730.

7 Usp. GROPPPO, G., *Kateku- menat (antički)*, u: PRNJIĆ, M. (pri), RPKL, KSC, Zagreb, 1991, str. 363-366.

- 8 Usp. LAURENTIN A.-DUJARIER, M., *Catechumenat. Donnees de l'histoire et perspectives nouvelles*, Paris, Centurion, 1969.
- 9 Usp. BOROBIO, D., *Catecumenato*, u: FLORISTAN, C.-TOMAYO, J. (izd.), *Conceptos fundamentales de Pastoral*, Madrid, Ed. Cristianidad, 1983, str. 99-120.
- 10 Usp. AUDINET, J., *Catechesi, catechismo, catechetica*, u: RAHNER, K. (izd.), *Enciclopedia Teologica Sacramentum Mundi*, sv. 2, Brescia, Morcelliana, 1974, str. 71-82.
- 11 Usp. GARCIA SUAREZ, A., *Algunas reflexiones sobre el sentido y la evolucion de los catechismos en la Iglesia*, u: *Actualidad Catequetica* 16(1976)76, 159-164; GIANETTO, U., *L'idea di Catechismo nella storia della Chiesa*, u: *Il rinnovamento della catechesi in Italia*, Brescia, La Scuola, 1977, str. 41-58.
- 12 Usp. CSONKA, L., *Storia della catechesi*, u: BRAIDO, P. (izd.), *Educare*, sv. III, Zürich, PAS-Verlag, 1964; DHOTEL, J., *Les origines du catéchisme modécærne*, Paris, Aubier, 1961.
- 13 Usp. BELLINGER, G., *Der Catechismus Romanus und die Reformation. Die katechetische Antwort des Trienter Konzils auf die Hauptkatehismen der Reformation*, Paderborn, Bonifatius Verlag, 1970; FRANZA, G.-GERMAIN, E., *2000 ans d'education de la foi*, Paris, Desclee, 1983.
- 14 Usp. GERMAIN, E., *Katekizam (institucija)*, u: PRANJIĆ, M. (pri.), *Religijsko-pedagoško katehetski leksikon*, KSC, Zagreb, 1981, str. 350-351.
- 15 Usp. BENEDETTI, P., *Intorno al Catechismo, Lettere ad un parroco. Note e schiarimenti sul nuovo testo pubblicato in Roma nel 1913 per ordine del sommo pontefice Pio X*, Roma, Lib. Ed. Vaticana, 1916.
- 16 Usp. RESINÉS, L., *Katekizam rimski*, u: PRANJIĆ, M. (pri.), *RPKL*, KSC, Zagreb, 1991, str. 358-359.
- 17 Usp. ALBERICH, E., *Kateheza*, u: PRANJIĆ, M. (pri.), *RPKL*, KSC, Zagreb, 1991, str. 331-336.

postavljanjem ciljeva, provjeravanjem efekata, vjeronauk ili kateheza bivaju vezani za teologiju pupčanom vezom. Ona sugerira ne samo sadržaj pa prema tome i ciljeve, nego i metodu. Tako će vjeronauk postati teologijom u malom ili, kako neki običavaju reći, "teologijom džepnog formata".¹⁰

U to vrijeme počimaju se pisati i tzv. katekizmi, priručnici koji sadrže "cjeloviti nauk Crkve" čija je glavna preokupacija čistoća i integralnost vjere a manje njegova primjerenost dobi, kulturi, podneblju, civilizaciji i tome sl.¹¹ Teško bi bilo zahtijevati od toga vremena drukčiju koncepciju kad se zna da katehetika kao znanost odnosno religijska pedagogija ili neka druga, nama danas poznata, affina znanost, još niti izdaleka nisu na pomolu ljudskog razmišljanja. Tvorci katekizama su isključivo teolozi i to ponajčešće oni dogmatskog odnosno moralnog profila. Tek kasnije će doći na površinu i oni koji se više nadahnjuju tzv. biblijskom metodom (u središtu "Kraljevstvo Božje!").¹²

Doduše i ovi katekizmi se dijele na male, srednje i velike ali kriterij podijele nije na bazi zasebnih metoda koje bi bile bliže ovoj ili onoj dobi, ovoj ili onoj kulturi, ovom ili onom stupnju usvojenosti vjerskog životnog opredjeljenja, nego na bazi racionalne podjele teološkog kvantuma kojeg sadrže.¹³ Što znači isti način ponude sadržaja (pitanje - odgovor), isti način usvajanja (memorizacija), isti način učvršćivanja stečenog (repetitio - ponavljanje), isti način primjene (aplicatio), isti način prosudbe stečenog (praxis religiosa) itd. Jedina razlika koja je uočljiva u ovim vjerskim priručnicima namjenjenih različitom uzrastu, jest kvantum ponuđene građe koji se mjeri brojem pitanja i odgovora.

Katekizam kao priručnik, a brzo će se isti pojam upotrebljavati kao sinonim za vjersku pouku (katekizam = vjerski priručnik; katekizam = vjerska pouka),¹⁴ postaje dakle novi "locus catechisticus" vjerske formacije koji, služeći se gore naznačenom metodom, prenosi biblijske sadržaje, liturgijske obrasce, molitvene formule i određene teološke formulacije sadržane u pojedinim obrascima. Glavna, reklo bi se skoro jedina njegova preokupacija, bila je "čistoća vjere" odnosno maksimalna vjernost integritetu vjerskih sadržaja. Nije se puno obaziralo na naslovnika, njegov ambijent, njegove afinitete. Vjeroučitelj, kateheta dobrim dijelom je repetitor, multiplikator. Od njega se ne zahtijeva kreativnost, fleksibilnost, adaptabilnost nego vjernost. Cilj kateheze je bio znati u katekizmu sadržanu građu te po mogućnosti naučeno provoditi u životu a ono što naslovnik nije mogao dokučiti svojim umom i utjeloviti u praksi, pripuštalo se momentu koji će doći, pa se stvorio dosta ponavljani izričaj: "shvatit će u svoje vrijeme".¹⁵

Na svoj način znanje je postalo isključivo "conditio sine qua non" vjerske formacije. Ovakav pristup vjerskim sadržajima s jedne strane omogućio je masu memoriziranih istina i njihovo poznavanje na razini čistog memorativnog repetiranja ali je njihova aplikabilnost često izostajala.¹⁶ Ne može se reći da kod nekih autora katekizma nije bilo i pokušaja da pišući svoje katehetske priručnike nisu pokušavali zamjenjivati skolastičku suhoparnu metodu nekom drugom, stavljajući recimo u prvi plan biblijsku povijest, kraljevstvo Božje kao središnjicu svakog katekizma, liturgijska slavlja kao okosnicu cjelovitog kršćanskog odgoja, pa ipak ono po čemu su katekizmi do početka dvadesetog stoljeća bili obilježeni ipak je to inzistiranje na znanju. Centralna preokupacija je bila kako do tog znanja najbezbolnije doći. Da se ne bi stvorio krivi dojam, nije ovo bilo samo svojstvo katehizacije nego je to zapravo bio "stil" prenošenja odnosno usvajanja i svakog drugog znanja u tom vremenu.¹⁷

1.4 Vrijeme prosvjetiteljstva do II. vat. sabora

Ozbiljnijim stupanjem na scenu humanističkih znanosti: pedagogije, psihologije, sociologije, antropologije te unutar njih svojstvenih disciplina: didaktike i metodike (18 stoljeće), katehetska metodika stječe novi izazov koji će biti prekretnica u njenom dotadanjem koncipiranju. Naime, brzo se uvidjelo da bi dostignuća pedagogije, psihologije i drugih afinih znanosti mogla biti korisna i za katehezu. Tako će se suvremeni katehetaičari (sustavni teoretičari kateheze!) povesti za pedagoškim koncepcijama jednog Herbarta, i brzo će njegove formalne stupnjeve (razjašnjavanje, asocijacija, sustavnost, metoda) prilagođene početi primjenjivati u vjerskoj pouci pod nešto drukčijom nomenklaturom i detaljnije razrađenom susljednošću ovisno o školi provenijencije katehetske metode.¹⁸

Tzv. "minhenska metoda" ovako je pretočila Herbartove stupnjeve na području katehetske metodike: 1) postavljanje cilja, 2) priprema, 3) izlaganje, 4) razjašnjavanje, 5) sažimanje i 6) primjena.¹⁹

Na hrvatskom govornom području, prije zapravo nego što se rodila općenito u katehetskom svijetu poznata i za jedno određeno vrijeme priznata "minhenska metoda", naš katehetaičar prof. Ferdo Heffler,²⁰ nadahnjujući se na svom sunarodnjaku pedagogu prof. Stjepanu Basaričeku koji je opet svoj uzor imao u Herbartu odnosno Willmannu ovako, na početku ovog stoljeća, koncipira metodska jedinica: 1) priprava, 2) raširivanje, 3) združivanje, 4) shvaćanje (pamćenje) i 5) primjenjivanje.

Prema Hefflerovu mišljenju nije nužno da u svakoj situaciji i pod svaku cijenu svaka pojedina metodska jedinica mora sadržavati sve ove stupnjeve. Ukoliko je vjeroučitelj u vremenskom tjesnacu može ispustiti prvi i treći stupanj, dakle "pripravu" i "združivanje", da katehetski čin u sebi ne bude znatno oštećen.

Metodološki gledano, ovi pomaci na području odgoja u vjeri su na svoj način revolucionarni ali još uvijek je i iz ove koncepcije katehetske metodike jasno da središnje mjesto njene cjelokupne preokupacije ipak zauzima vjeronaučna građa, sadržaj, quantum znanja a premalo se daje mjesta vjeroučeniku, ambijentu, kulturi, mnogolikosti metode, akterima, katehizacije: vjeroučitelju, obitelji, vjerničkoj zajednici, društvu, školi, političkom odnosno društvenom sustavu, jeziku itd. Vjeronaučne metodičke jedinice su opterećene mnoštvom građe u čijem se sve većem opsegu gleda spas. I sama sredstva katehiziranja su podložena isključivo "stjecanju znanja" a metodička nomenklatura očito upućuje na razinu posredovanja odnosno usvajanja: 1) predočivanje, 2) pokazivanje, 3) opisivanje, 4) pripovijedanje, 5) razjašnjavanje, 6) prikazivanje, 7) dokazivanje, 8) propitivanje, 9) odgovor.²¹

- 18 Usp. MARJANOVIĆ, I., *Basariček Stjepan*, u: PRANJIĆ, M. (pri.), RPKL, KSC, Zagreb, 1991, str. 60-61.
- 19 Usp. OFFELE, *Geschichte und Grundanliegen der sogenannten Münchener Katechetischen Methode*, München, DKV, 1961; ZENNER, A., *Münchener Katechetische Methode*, u: LENTNER, L. (izd.), *Katechetisches Wörterbuch*, Freiburg, Herder, 1961.

20 PRANJIĆ, M., *Heffler Ferdo*, u: RPKL, str. 225-227, ISTI, *Psihološka metoda*, u: RPKL, str. 613-615.

21 Isto.

Pa ipak to ne umanjuje tvrdnju da je stvarno prva polovica ovog stoljeća bila posvećena katehetskoj metodici i to je vrijeme iskristaliziralo neke vrednote koje su i danas ugaono kamenje suvremene katehetske metodike.

1.5 II. vatikanski sabor

Nastupom II. vatikanskog sabora naročito nekim njegovim odredbama ali nadasve posaborskim dokumentima koji su imali prvenstveno za cilj suvremeno strukturiranje vjerskog odgoja, katehetska metodika dobiva svoje konačno oličjenje. Ovdje imamo u vidu takva dva dokumenta: *Directorium catechisticum generale* /Opći katehetski direktorij/ (1971), *Catechesi tradendae* (1979) te dokument Biskupske konferencije Jugoslavije: *Radosno navještanje evanđelja i odgoj u vjeri* (1983).

Što ovi dokumenti kažu o našoj temi? Samo polazište dokumenata da naslutiti sasvim novi duh. U prvi plan stavlja se:

- suvremeni svijet (opcija je na induktivnosti a ne deduktivnosti!)
- koji je u neprestanom razvoju,
- pluralizam kao nazaobilazni faktor stečene civilizacije,
- dinamizam kao osnovni pokretač svih novina
- da bi se onda misao usredotočila na religiozno stanje "tradicionalne" vjere koje se vrlo često manifestira u obliku ravnodušja ili čak, ekstremno gledano, negacije potrebe vjere.
- utjecajnost različitih kultura na ucjepljenje, prenošenje odnosno odgoj u vjeri.

Na taj način dokumenti uokviruju svoju startnu misao koja nužno upućuje na potrebu obnove suvremene vjerničke formacije.

Vrijeme i prostor nam ne omogućavaju da bismo spomenuli barem po jednu riječ o cijelim poglavljima ovih dokumenata nego nas sile da čim prije uđemo u samu stvar.

Da bismo pak mogli meritorno razmišljati o zadanoj tematici moramo je nadasve definirati. Prema ovim dokumentima **kateheza (vjeronauk!) je jedan od vidova služenja riječi Božjoj**. Drugi su pak evangelizacija, liturgija i teologija. Oni žive u određenoj suovisnosti ali neki aspekti metodičkih konstitutivnih elemenata čine ih ipak zasebnima. Ovdje ćemo se koncentrirati samo na katehezu.

2) Ciljevi kateheze

Katehetski proces kao uostalom i svaki drugi odgojno-obrazovni proces postaje takvim tek onda kad je u stanju formulirati u sklopu specifičnih metodičkih postulata svoje neposredne, kratoročne i dugoročne ciljeve kojima onda prilagođava sadržaje i iznalazi adekvatne metode da bi se onda nakon što je postupak priveden kraju provelo evaluaciju. Dokumenti spominju tek neke ciljeve kateheze koji bi se mogli staviti pod nazivnik globalni ili pak dugoročni. Evo nekih. Cilj kateheze je:

- DA vjera u ljudima postane živa, svjesna i djelotvorna (OKD, 17);
- da "riječju kojoj se ujedno pridružuje svjedočanstvo života i molitve omogući ljudima otvoriti se djelovanju Duha Svetoga i nastaviti na putu obraćenja" (OKD, 22);
- "da pomogne ljudima istinski ostvariti zajedništvo s Bogom;
- da tako izlaže kršćansku poruku da postane jasno kako ona sadrži vrhunske vrednote ljudskoga života" (OKD, 23);
- "da pomaže nastanak i napredak života vjere kroz čitav ljudski vijek sve do potpunog pronicanja objavljene istine i njezine primjene na čovjekov život" (OKD, 30);
- da bilo zajednice bilo pojedince privodi zrelosti vjere" (OKD, 21).

Jasno da se ovako postavljeni ciljevi mogu i moraju razdrobiti u znatno sitnije, konkretnije, u kraćem roku postizljivije, te na osnovu toga iznalaziti i polazišta i sadržaje kako bi onda i evaluacija bila jednostavnija a život dozrijeva u svojoj integralnosti bez skokova, trzaja ili pak rezignacija.

3. Sadržaji kateheze

Kad su jednom precizno formulirani ciljevi treba pronaći ono što će njihovo ostvarivanje učiniti mogućim i zbog toga sigurnim kako cijeli posao ne bi bio iluzoran. U ovom punktu dotiču se metodika i didaktika. Ako je vjerovati kratkoj definiciji ovih dviju disciplina koja kaže da bi metodika bila "wie und womit" a didaktika "was und wozu"²² onda je zaključak neminovan: bez didaktike nema niti metodike. Što je onda taj katehetski WAS?; što su katehetski sadržaji? Dokumenti ih, kao uostalom i ciljeve, donose u globalu ne pridavajući im jednakoznačnu vrijednost. To su:

- 1) Sveto pismo (pisana ili predana riječ);
- 2) Tumačenja Učiteljstva Crkve;
- 3) Bogoštovlje ili liturgija;
- 4) Konkretni život Crkve (pravednici i sveci)
- 5) Istinske moralne vrednote u ljudskom društvu.²³

Ovakav jedan sklop sadržaja daje nevjerovatnu širinu katehezi. S jedne strane vrednote koje su objedinjene katehetskim načelom "vjernost Bogu" (Sveto pismo, bogoštovlje) a s druge strane "vjernost čovjeku" (konkretni život Crkve, ljudske vrednote)²⁴ čine zapravo katehezu odgojnoobrazovnim procesom koji ne može, ako želi ostati vjeran sebi, odgajati drukčije do li cjelovito, integralno, rekao bih kozmički. Što sve može ići pod načelo "vjernost čovjeku" svjedok su detaljno razrađeni suvremeni vjeronaučni programi nastali u najrazličitijim kulturama, civilizacijama, društvenim odnosno političkim opredjeljenjima. Nema zapravo teme koja se tiče čovjeka a da ne bi mogla ili pak trebala biti tretirana u katehezi počev od onih koje pripadaju filozofskim strujama koncipiranja čovjeka preko onih koji interpretiraju njegovu psihosomatsku strukturu (antropološke znanosti) do onih koji ga promatraju u suodnosu s njemu sličnima (sociologija), a završivši s onima koji se ne pomiruju s njegovom prolaznošću (teologija).²⁵

4. Vjeroučenci

Katehetski proces kao takav nije vezan samo na ciljeve niti je kondicioniran samo sadržajima. U tome procesu katehizandi su zapravo središte. Prema njima se određuju ciljevi, prema njihovim sposobnostima, sklonostima, afinitetima se selekcioniraju sadržaji, prema njihovim potrebama su strukturira kateheski čin.²⁶ Zato veliki dio svog prostora ovi crkveni dokumenti posvećuju upravo naslovnicima. Oni im pristupaju kroz prizmu razvojne dobi promatrane kao *conditio sine qua non* svake ozbiljne kateheze.²⁷

4.1 Predškolska dob

Kateheza za ovu dob prvenstveno je usredotočena na kreiranje kvalitetnog životnog ambijenta jer je on po sebi nosilac i posrednik, ukoliko je takav, vjerskih vrednota. "Dijete, naime, u sebe upija kao nekom "osmozom" postupke i osjeća je svojih ukućana. Tako se u njemu zbija cijelo jedno iskustvo koje je u njem temelj života vjere koja će se kasnije malo pomalo razjasniti i postati očitijom" (OKD, 78). Osnova na kojoj će počivati njegova vjera gradi se na kvalitetnom odnosu prema majci odnosno ocu, hrani se radošću i iskustvom roditeljske ljubavi koja postaje slikom

- 22 Usp. KORHERR, J., *Didaktik*, u: *Praktisches Wörterbuch der Religionspädagogik und Katechetik*, Herder, 19768, str. 167.
- 23 Usp. najnovije crkvene dokumente o katehezi. *Opći katehetski direktorij, Katechesi tradendae, Radosno navještanje evanđelja i odgoj u vjeri*.
- 24 Usp. *Opći katehetski direktorij*, br. 34.
- 25 Usp. *Vjeronaučni program za srednje škole*, u: "Kateheza" XIII(1991)1,7-61.
- 26 Usp. EXELER, A., *Wesen und Aufgabe der Katechese*, Freiburg, Herder, 1966; NASTANCZYK, W., *Katechese: Grundfragen und Grundformen*, Paderborn, Schöningh, 1983.
- 27 Usp. V. dio OKD

- 28 TILMANN, K., *Stupore ed esperienza, vie a Dio*, Roma, Ed. Paoline, 1969; VIANELLO, R., *La religiosita infantile*, Firenze, Giunti Barbera, 1976.
- 29 Usp. EXELER, A.-TILMANN, K., *La sterilita della catechesi infantile*, Modena, Ed. Paoline, 1969; GATTI, G., *Panorama degli attuali orientamenti della catechesi ai fanciulli*, u: *Orientamenti pedagogici* 18(1971)1312-1367; MAZZARELLO, M. L., *Catechesi dei fanciulli: prospettive educative*, Leumann-Torino, LDC, 1980.
- 30 Usp. GIANNATELLI, R., *La Catechesi dei ragazzi. 1. Psicologia, mete, contenuti, opzioni metodologiche*, Leumann-Torino, LDC, 1973; PETTER, G., *Problemi psicologici della preadolescenza e dell'adolescenza*, Firenze, Nuova Italia, 1971; DKV, *Grundlagenplan für den katholischen Religionsunterricht im 5. bis 10. Schuljahr. Revidierter Zielfelderplan*, München, DKV, 1984.
- 31 Usp. GARCIA REGIDOR, T., *Objetivos basicos para una catequesis de adolescentes*, u: *Sinite* 23(1982)71, 349-61; DUPERRAY, c., *Dieu et l'adolescent*, Lyon, Chalet, 1963; TONELLI, R., *Pastorale giovanile oggi*, Roma, LAS, 1984.
- 32 Usp. DE BOY, J., *Gettingh Started In Adult Religious Education*, New York, Paulist Press, 1979; ELIAS, J.L., *The Foundations and Practive of Adult Religious Education*, Malabar, FL., R.E. Krieger, 1982; SCHMITT, K. H., *Kleine Methodik der Erwachsenenbildung in der Kirche*, Freiburg, Herder, 1974.
- 33 Usp. COLOMB, J., *Kateheza životnih dobi*, Zagreb, KSC, 1981; HUNGS, F.J., *Theologische Erwachsenenbildung als Gernprozess*, Meinz, M. Grünewald, 1976.
- 34 Usp. COLOMB, J., *nav. dj*,

božanske ljubavi. Idealno je da dijete stekne predodžu o Bogu kao dobrom ocu kojem se na njemu svojstven način onda i obraća.²⁸

4.2 Školska dob

Polaskom u školu dijete stječe nova obzorja, iskusuje drukčiju sredinu, živi sa sebi sličnima, stječe prva iskustva zadataka i obveza, šire se njegove intelektualne moći, pokušava shvatiti i sebi razjasniti neke pojave itd.

Kateheza u ovoj dobi računa sa stupnjem intelekta, vrednuje vjerničku zajednicu kao mjesto iskustva i stjecanja odgovora na pojedine upite, upućuje na korisnost rada i odgovornosti za rad kao stvarateljskog čina. Aktivnost odnosno kreativnost u katehezi su osnovne postavke odgoja u vjeri ove dobi. Suradnja između vjeroučitelja i roditelja neophodna je za skladan rast.²⁹

4.3 Preadolescencija, adolescencija

Osobina je preadolescencije formiranje subjektivnosti pa će i zadaća kateheze biti ne toliko prenošenje objektivnih spoznaja koliko podupiranje osobna rasta kroz predstavljanje ideala bliskih ovoj dobi.³⁰

Adolescencija (mladenaštvo) već traži nešto drukčiji pristup. Tu se osjeća određena stabilnost, koliko toliko formiran životni stav, kritičnost. Pristup ovom uzrastu može biti i teološki ozbiljniji, praćen zdravom metodologijom zajedničkog raspravljanja i konsolidiranja u svrhu nadilaženja religioznosti djetinjstva s kojom vjeroučenik ovog uzrasta nije više zadovoljan.³¹

“Poglavita zadaća kateheze adolescenata bit će dakle da omogući otkriti istinski kršćanski smisao života. Ona mora svjetlom kršćanske poruke osvjetliti stvarnosti koje snažnije pokreću adolescenta, kao što su smisao tjelesne egzistencije, ljubav i obitelj, životno usmjerenje, rad i slobodno vrijeme, pravednost, mir, itd.” (OKD, 84). Da bi se stvorila solidna nutarnja povezanost religioznog mišljenja nije dovoljno samo svjedočenje nego će trebati posegnuti i za znanstvenom utemeljenošću nekih religioznih postavki. Pod tim vidom katehiziranje ove dobi sa svom brigom iznosi i razumske temelje vjere.

4.4 Odrasla dob

I katehiziranje ove dobi ima svoje opravdanje. Razlozi su slijedeći: obiteljska, zvanična, profesionalna, građanska odgovornost traže određenu kršćansku formaciju kako bi sve ono što kršćanin planira, radi i ostvaruje bilo nadahnuto i prožeto riječju Božjom kao sigurnom voditeljicom u smjeru cjelovitosti ljudske osobnosti i konačnog sazrijevanja vjerskog opredjeljenja.³²

Naročita je značajka odrasle dobi svijest o postignutoj zrelosti osobnosti koja je plod uspješnog nadvladavanja pojedinih stupnjeva razvoja te uspostavljanja s drugima zajedništva i očitovanja stvaralačke djelatnosti. Ova dob na najdjelotvorniji način objedinjuje iskustva osobnog, društvenog i duhovnog života. Međutim kao i svaka dosadašnja i ona ima svojih limita. Jedan od najučestalijih jest vjera u svemoć vlastitog zalaganja i suvišnost potrebe za pomoći drugog. Zato će kateheza u ovoj dobi inzistirati na otvaranju prostora i smisla za transcendentalnost kao imanentnu ljudsku potrebu, transcendentalnost kao zov za nadilaženjem samog sebe i vjerom u beskonačnost.³³ Baš u tome svjetlu trebat će promatrati i starost. Često se zaboravlja da osobe koje se približuju životnoj inklinaciji mogu biti od velike važnosti za vjerničku zajednicu svojim provjerenim iskustvom, dok ta ista zajednica treba ovoj dobi nuditi nadnaravnu nadu koja se neda sputati granicama ovozemaljskosti. Na taj način starost biva znak Božje nazočnosti, besmrtnosti života u svoj njegovoj punini.³⁴

U čemu bi se onda sastojala posebna zadaća katehizacije odraslih?

- a) u odgajanju za ispravno prosuđivanje socio-kulturalnih promjena našeg vremena u svjetlu vjere;
- b) u razjašnjavanju suvremenih religioznih i moralnih pitanja;
- c) u pojašnjavanju odnosa koji se isprepliću između crkvenog i vremenitog djelovanja;
- d) u sustavnom razrađivanju razumskih temelja vjere itd.³⁵

Ne treba zaboraviti da kriterij podjele vjeroučenika nije samo kriterij dobi odnosno kriterij zasnovan na psihologiji razvoja, nego postoje i drugi, kao recimo *kriteriji civilizacijskog razvoja*: 1) plemenska, 2) ruralna, gradska, 3) industrijska, 4) postindustrijska; *kriterij školske spremne*: 1) predškolska, 2) osnovnoškolska, 3) srednjoškolska, 4) zanatlijska, 5) sveučilišna kateheza itd.; kateheza s obzirom na *psihičku, fizičku odnosno socijalno konzistentnost*: najrazličitiji oblici hendikepiranosti katehetskih naslovnika itd. Nadalje kateheza se može karakterizirati i s obzirom na njene oblike. Kao takva kateheza može biti: 1) sustavna, 2) prigodna, 3) pojedinačna, 4) zajednička, 5) organizirana i 6) spontana.³⁶

5. Kristocentrizam kateheze

Budući da je predmetnost kateheze veoma kompleksna i kao takva nužno zahtijeva okosnicu oko koje bi se mogla izgraditi logična i razumljiva cjelina bez rizika nesagledive razdrobljenosti i nutarnje povezanosti, dokument predstavlja Krista i njegovo spasenjsko otajstvo kao središte cjelokupnog katehetskog nastojanja rekavši: "Krist Isus, utjelovljena Božja Riječ, predstavlja najviši razlog zašto Bog u svijet zahvaća i ljudima se očituje, pa je on stoga središte evanđeoske poruke unutar povijesti spasenja" (OKD, 40). On može obnašati ovu ulogu jer je "savršena slika Boga nevidljivoga", jer je "prvorodenac svakog stvorenja", jer je "posrednik po kojemu Bog pristupa čovjeku i po kojem se čovjek privodi Bogu", jer "u njemu Crkva ima svoj temelj" (usp. OKD, 40). "Tako otajstvo Krista osvijetljuje sveukupan sadržaj kateheze. Različiti elementi - biblijski, evanđeoski, crkveni, ljudski pa čak i kozmički - s kojima se katehetska poduka mora pozabaviti i koje treba protumačiti valja dovesti i u vezu s utjelovljenim Sinom Božjim" (OKD,41).

6. Trojstveni teocentrizam kateheze

"Kao što je Krist središte povijesti spasenja, tako je otajstvo Boga središte iz kojega izvire ta povijest i kojemu je kao svome posljednjem cilju usmjerena. (...) Zbog toga struktura cjelokupnog sadržaja kateheze ima biti teocentrično-trojstvena: po Kristu, k Ocu, u Duhu" (OKD, 41). "Teocentrično-trojstvena svrha ekonomije spasenja ne može se odijeliti od njezina objekta, a to je da se ljudi oslobode od grijeha i njegovih posljedica, koliko je to moguće suobličiti Kristu." (...) "Zbog toga kateheza treba jasno pokazati najtješnju povezanost otajstva Boga i Krista s čovjekovim životom i njegovom posljednjom svrhom. Time se nipošto ne preziru zemaljski ciljevi na koje su ljudi od Boga pozvani da ih kao pojedinci zajednički ostvare; želi se samo pokazati da se posljednja čovjekova svrha ne sastoji u tim vremenitim ciljevima štoviše ona ih iznad svakog očekivanja nadvisuje" (OKD, 42).

7. Izvoditelji kateheze

Prema gore spomenutim dokumentima lepeza izvoditelja kateheze je dosta široka. Svaki akter unutar toga procesa je potreban, reklo bi se,

neophodan da bi kateheza uspjela u svojoj cjelovitosti. Dokumenti nabrajaju slijedeće aktere kateheze:

- 1) biskupi kao predsjedatelji vjernih zajednica;
- 2) svećenici kao njihovi izravni pomoćnici u cjelokupnom pastoralnom djelovanju Crkve;
- 3) redovnici, redovnice kao osobe koje su se po svom zvanju radikalno opredjelile za nasljedovanje Krista;
- 4) katehisti kao kvalificirani radnici za ovaj posao;
- 5) roditelji kao prvi navjestitelji vjerskih vrednota, ne samo svojom riječju nego nadasve primjerom;
- 6) župna zajednica kao najprirodniji ambijent unutar kojega katehizand ima prilike iskusiti što to znači konkretno vjerovati.³⁷

Evo što konkretno kaže Opći katehetski direktorij o ulozi katehiste (vjeroučitelja!) u procesu katehiziranja: "Mnogo više od svakog izbora posebne metode, uspjeh zajamčuju ljudske i kršćanske kvalitete katehiste. Mnogo je važniji posao katehiste od svakog izbora tekstova i drugih pomagala" (OKD, 71).

Pa ipak, unatoč nezaobilazne važnosti vjeroučitelja u katehetskom procesu, ne pridaje mu se neka demijurska funkcija. Naprotiv, nakon indiciranja njegove glavne dužnosti: izabirati i stvarati "najprikladnije uvjete koji su neophodni da kršćanska poruka bude tražena, prihvaćena i produbljena", upućuje se na limite njegova djelovanja s obzirom na nastanak vjere. Naime, prihvaćanje kršćanske poruke od katehiziranih, što je plod milosti i slobode, u krajnjoj liniji ne zavisi od katehiste" (OKD, 71).

8. Neki elementi katehetske metodike

Šesti dio Općeg katehetskog direktorija posvećen je izravnom razmišljanju o nekim elementima katehetske metodologije što ih postavljaju psihološke, didaktičke i pedagoške znanosti. Polazi se od konstatacije da je usvojena aktivna metoda u katehizaciji; katehetski čin je strukturiran prema zakonima učenja (iskustvo, imaginacija, memorizacija, inteligencija); razrađena je diferencijalna metodologija prema dobi; uvažen je stupanj psihičkog razvoja katehizanta kao nezaobilazni faktor u doziranju katehetske građe i u aplikaciji adekvatne metode; nadasve je uočena važnost društvene sredine s njenim kulturološkim, civilizacijskim i običajnim karakteristikama s obzirom na traditio fidei. Dokument više ne ide za tim da svima i svakom pojedinom problemu posveti pažnju nego izdvaja one kojima se danas "pridaje posebna važnost", dok detaljnu razradu pojedinih metodičkih problema pripušta nacionalnim katehetskim direktorijima i drugim radnim pomagalima. On pak tretira slijedeće elemente katehetske metodike:

8.1 Induktivna i deduktivna metoda

Kad je riječ o samoj metodi pisac dokumenta kaže da u suvremenoj katehezi induktivna metoda nudi velike prednosti a sastoji se u "izlaganju, promatranju i ispitivanju činjenica (kao što su biblijski događaji, liturgijski čini, život Crkve i događaji svakidašnjeg života) sa svrhom da se otkrije njihovo značenje u kršćanskom otajstvu. Ta je metoda u skladu s ekonomijom objave, a ujedno odgovara i temeljnom stavu ljudskog duha koji do spoznaje dolazi preko vidljivih stvari" (OKD, 72). Dokument ne ostaje samo na ovoj metodi pa će ustvrditi: "Induktivna metoda ne isključuje, štoviše, ona zahtijeva i deduktivnu metodu, koja na temelju uzroka tumači i opisuje činjenice. No, deduktivna sinteza ima svoju punu vrijednost tek kad je već izvršen induktivni postupak" (OKD, 72).

Iz načina razmišljanja autora dokumenta, ali bez izravnog spominjanja može se zaključiti, kao uostalom što je evidentno iz mnoštva katehetskih planova i programa svih naroda, da je katehetski postupak otvoren i svim drugim metodama: analitičkoj, sintetičkoj, deskriptivnoj, komparativnoj, znanstvenoj itd.

8.2 Formule ili obrasci u katehezi

Od nekadašnjeg skoro isključivog načina učenja vjere suvremeni katehetski dokumenti ne žele nekritički odstupiti i odbaciti ga kao povijesni rudimental, nego mu pokušavaju osigurati ono mjesto koje se još uvijek smatra opravdanim pa će reći: "Formule nastoje prikladno i pomno izraziti misao duha; ujedno su prikladne za ispravno izlaganje vjere, a napamet naučene pogoduju trajnom posjedovanju istine. (...) Valja dati prednost onima koje vjerno izražavaju vjerske istine i koje su prikladne shvaćanju slušatelja. (...) Brižno valja naučiti tradicionalne obrasce kojima se ispovijeda vjera i koji se upotrebljavaju u molitvi kao što su Apostolsko vjerovanje, Gospodnja molitva, Anđeoski pozdrav i drugi" (OKD, 73).

8.3 Iskustvo

Ono po čemu je zasigurno ovaj dokument novost s obzirom na prijašnje katehetske dokumente zasigurno je unošenje iskustva kao jednog od vrlo važnih, reklo bih se, ključnih elemenata suvremene katehetske metodike. Prihvaćeno je kao takvo na bazi uvjerenja prema kojem "iskustvo rađa u čovjeku zanimanjem i pitanjima, nadom i tjeskobom, razmišljanjem i prosuđivanjem, a to se sve stapa u stanovitu želju za preobrazbom života" (OKD, 74).

Budući pak da kateheza upravo to i želi, naime preobrazbu života, zato ona čini ljude pozornima na vlastita iskusva te vrednuje u svjetlu Božje riječi pitanja koja nastaju iz njih. To je zapravo i Kristov put. On je navještao radosnu vijest tumačeći je prisposobama koje su uzimane iz iskustva konkretnih ljudi. Na taj način ljudsko pored onog biblijskog, otačkog, liturgijskog, crkvenog, postaje predmetom kateheze.

8.4 Aktivnost i kreativnost vjeroučenika

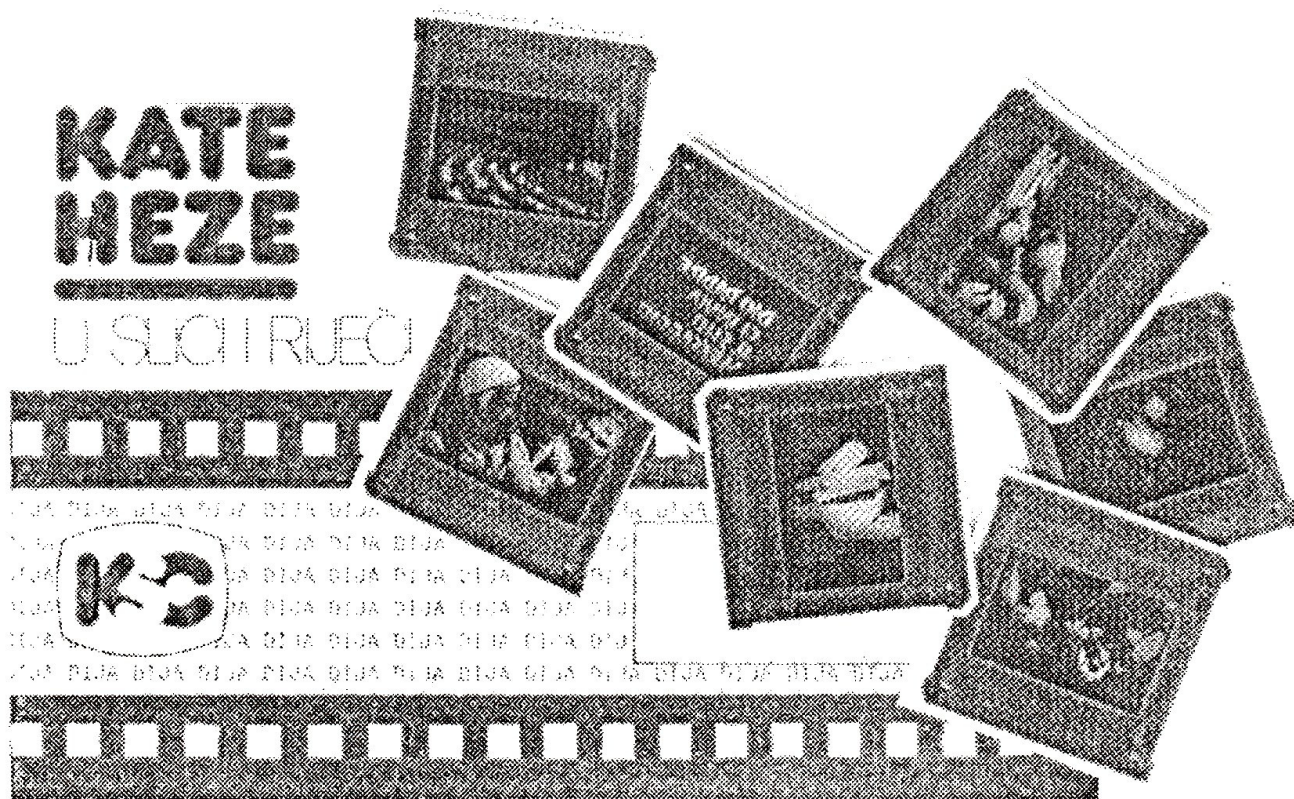
Zasigurno da je prošlo vrijeme kada se kateheza (vjeronauk!) sastojala samo u teoretskom izlaganju vjeroučitelja, pasivnom prihvaćanju vjeroučenika te naknadnom memoriranju sklopljenih katehetskih obrazaca. Logika uvjerenog usvajanja ponuđenih sadržaja traži maksimum aktivnosti onih kojima se nude sadržaji. "Pedagoško umijeće koje pogoduje aktivnom odgovoru katehizanata, u skladu je s općim stanjem kršćanskoga života u kojem vjernici aktivno odgovaraju na Božji dar (...) zalaganjem u Crkvi i društvu te vršenjem djela ljubavi" (OKD, 75).

8.5 Skupine

Ovaj element katehetske metodologije već je davno stekao pravo građanstva. Naime određeni uzrasti, dobi vjeroučenika, pretpostavljaju skupinu kao nezaobilazni ambijent unutar kojeg se događa dobar dio njihova spontana, kreativna i perspektivna života. Oni u skupinama stječu prva iskustva zajedništva, društvenosti; u njima uče kriterije skupnog ponašanja; u njima se profiliraju lideri, uče se mahanizmi reagiranja pojedinca i skupine, pojedinca s obzirom na skupinu i skupine s obzirom na pojedinca. Tu se stječu prva iskustva zajedničkog traženja, međusobne odgovornosti, svjedočenja, priopćavanja, usmjeravanja, podjele odgovornosti i tome sl. (OKD, 76).

9. Radna pomagala u katehezi

Niti po ovom metodičkom postulatu kateheza se ne razlikuje od drugih primjenjenih oblika znanosti. Može tu biti nešto, kao što je uostalom i slučaj, specifičnoga, ali ne do te mjere da se ne bi uočavale velike sličnosti.

Slijedeća bi bila katehetska pomagala:

9.1 *Direktorij biskupske konferencije* čija je svrha promicati i usklađivati cijelokupnu kompleksnost katehetskog djelovanja (OKD, 117);

9.2 *Katehetski programi* prema dobi, mjestu, izobrazbi, kulturi i sl. određuju odgojne ciljeve, metodičke kriterije i nude adekvatne sadržaje (OKD, 118);

9.3 *Katekizmi* koji sažeto i praktički donose dokumente objave i kršćanske predaje služeći se najsuvremenijom metodikom stvaranja takvih priručnika. Oni su plod udruženog rada katehetskih, teoloških, antropoloških i stručnjaka u drugim disciplinama. Za mišljenje se pitaju i pojedini ordinariji. Mora im se osigurati vrijeme eksperimentiranja. Nakon određenog vremena se brižno revidiraju. Prije no što se objave, treba ih podastrijeti ispitivanju o odobrenju Apostolske Stolice (OKD, 119);

9.4 *Didaktički tekstovi* su didaktička pomagala pri čijoj se izradi isto zahtijevaju savjetovanje sa najrazličitijim stručnjacima ali ne podliježu odobravanju crkvenih vlasti (OKD, 120);

9.5 *Priručnici za vjeroučitelje* sadržavaju tumačenje poruke spasenja, psihološke i pedagoške savjete, metodičke sugestije i sl. (OKD, 121);

9.6 *Audiovizualna pomagala* kao dokumenti koji imaju obogatiti objektivne elemente katehetske pouke moraju se odlikovati istinitošću, točnošću i didaktičkom jasnoćom; kao simboli za ispravan odgoj osjećajnosti i mašte moraju se odlikovati ljepotom i sugestivnošću (OKD, 122);

9.7 Sredstva društvenog priopćivanja kao mediji masovne komunikacije najadekvantija su pomagala za makroinformaciju ali ne nužno i za sustavni odgoj naročito ne onaj vjerske naravi koji nužno predpostavlja suživot, iskustvo vjerničkog milijea (OKD, 123).

10. Organizacija katehizacije

Unutar svake Biskupske konferencije organizacija katehizacije obuhvaća poglavito:

- *biskupijske strukture* (Biskupijski katehetski ured čija je zadaća usklađivanje cjelokupne organizacije kateheze a vode ga stručne osobe) /OKD, 126/;

- *krajevne strukture* jesu udružena tijela pojedinih biskupija u svrhu izmjene iskustava istraživanja i djelovanja a cilj im je zajedničkim snagama promicati katehetsku djelatnost (OKD, 127);

- *nacionalne strukture* egzistiraju na razini Biskupske konferencije. Svrha im je da budu u službi katehetskih potreba cijele nacije. Među njihove zadaće spada i objavljivanje tekstova koji imaju važnost za sav narod, održavanje nacionalnih kongresa, uspostavljanje veze s masovnim medijima, općenito svi poslovi i pothvati koje nije kadra obaviti pojedina biskupija ili područje. One su nadalje na službu biskupijama i krajevima u širenju katehetskih novosti i pothvata te usklađivanju s djelovanjem drugih nacionalnih pastoralnih ustanova odnosno međunarodnih katehetskih struktura (OKD, 128).

11. Evaluacija u katehezi

Jedan od najtežih elemenata na području katehetske metodike zapravo je evaluacija odnosno vrednovanje quantuma zrelosti vjere. Naime svi crkveni dokumenti, tradicija Crkve, teologija kao sustavno, na svoj način znanstveno razmišljanje nad Božjom objavom, svi su složni u tome da je vjera prvenstveno dar Božji a ne plod ljudskog htijenja, zalaganja i nastojanja. Pa ipak i kroz povijest teološkog razmišljanja iskristalizirao se teorem da "supernatura supponit naturam", da nadnarav predpostavlja narav, što će konkretno kazati da niti teolozi, niti katehetačari ne mogu niti ne smiju ignorirati narav kao vrlo važan faktor u "plamiranju" vjere i zato ulažu sve, služeći se ne samo svojim znanostima nego svima onima koji polaze i vraćaju se naravi kako bi uistinu riječ Božja, kao sjeme vjere, našla u vjeroučeniku "pripremljen teren". Ono što omogućuje određenu mjerljivost ovog napola nedokučljivog fenomena jest zapravo njegova vizualna, orekularna odnosno materijalna manifestacija.

Pod tim vidom kontrola ostvarenja globalno postavljenih katehetskih ciljeva vrednovat će se kroz analizu onih neposrednih i kratkoročnih koji su na svoj način "prizemljeni" i materijalizirani u obliku recimo znanja, htijenja, promjene života, usvajanja stavova, njihove manifestacije na izvana kroz angažman i sl.³⁸ Unatoč toga što čovjek posjeduje određeno vjersko znanje još uvijek se niti izdaleka ne može tvrditi da je on vjernik; unatoč toga što u sebi nosi pozitivne stavove to još uvijek ne znači da su oni motivirani vjerom, unatoč toga što je njegova volja pozitivno baždarana ne znači da je ona hranjena vjerom itd.³⁹ Odgojen, kulturni, human, altruistički čovjek još uvijek ne mora nužno biti i vjernik. Vjernik je onaj koji svoj životni oslonac, svoje nadahnuće, svoje kriterije ponašanja, svoju otvorenost prema beskonačnoj budućnosti, svoju prošlost, svoju sadašnjost i svoj eshaton motri i gleda, doživljava i osmišljava u svjetlu božanske objave. Doći do tog stupnja nije stvarno u ljudskoj moći. To je zacijelo dar ali ne jedina prerogativa da čovjek može biti kulturni, odgojen, uslužan, otvoren, jednom riječju očovječen.

38 Usp. ANSELM, H.-FIKENSCHER, *Leistungsbewertung im Religionsunterricht der Kollegstufe/Studienstufe*, München, Kosel, 1976; BO-RELLO, L.-TARTAROTTI, I., *Curriculum e valutazione dell'apprendimento*, u: *Religione e scuola* 7(1979)220-227.

39 Usp. ELLIAS, L., *Evaluation and the future of Religious Education*, u: *Religious Education* 74(1979)656-667.